

Frustration og Ufejlbarlighed efter den kolde krig i Danmark

-

et fremprovokeret essay til hjemmesiden

"Vedr. forsvarspolitikken konkluderer redegørelsen jo ganske bastant (s. 4/90) med en meget optimistisk vurdering af dansk forsvar og med en næsten lodret afvisning af forbeholdstesen, men det sker uden nogen forudgående analyse. Det er uklart, hvad DIIS har sin optimisme i, for det nødvendige fodarbejde er simpelthen ikke gjort" Professor Nikolaj Petersen i sine bemærkninger til DIIS Koldkrigsredøgørelse, 16. september 2005

"Det betyder ikke, at kritikken har været uberettiget, for der er absolut stærkt diskutabile sider i redegørelsen, først og fremmest vedrørende trusselvurderingen. Men det har på den anden side bevirket, at DIIS-forskerne ikke har fået den fortjente kredit for det store og nyttige arbejde, som redegørelsen udgør i sin helhed". Professor Nikolaj Petersen i sin kronik "Koldkrigskrigen" i Politiken 10. Januar 2006

"Dansk Institut for Internationale Studier, (barslede) ... i sommeren 2005 barslede med den gedigne, men også kontroversielle redegørelse Danmark under Den kolde Krig... Den blev modtaget af regeringen med en larmende tavshed, der mere end antydede, at man ikke havde fået, hvad man havde været ude efter." Professor Nikolaj Petersen i artiklen 'Historien sat på plads' i Weekendavisen 10. Februar 2006

"I sommeren 2005 startede forhenværende brigadegeneral Michael Clemmesen og den tidligere efterretningsmand Jens Gregersen under flittig anvendelse af gadesprog og mistænkeliggørelse et større felttog mod DIIS' koldkrigsudredning. Det er den samme udredning, professor Nikolaj Petersen for nylig her i avisen kaldte »gedigen«." Svend Aage Christensen og Frede P. Jensen i kommentaren "Røgslør" i Weekendavisen 24. marts 2006

Forsvarets officerer oplevede den kolde krig, og specielt i dens sidste 20 år, som en politisk netop kun tålt gruppe. Ganske vist havde borgerlige politikere en generelt positiv holdning til Forsvaret, men den var normalt ikke bygget på reel viden eller dybere interesse. Ingen, der oplevede Erik Ninn-Hansen som forsvarsminister, har glemt eller forstået hans kolde arrogance og til tider åbne foragt for officerer, han mødte. Hos socialdemokrater blev officerskorpset af det store flertal betragtet med skeptisk tolerance, og Forsvaret som en i situationen nødvendig belastning. I resten af det politiske spektrum, fra Det Radikale Venstre over DKP til det yderste venstre, varierede holdningerne fra, at Forsvaret var for dyrt, var for 'offensivt', var på den forkerte, amerikanske, side og derfor skadeligt, var unødvendigt, var imperialismens og borgerskabets instrument i klassekampen. Fra 1968 dominerede de negative og kritiske synspunkter blandt de offentligt talende og skrivende dele af befolkningen, fra engagerede folke- og højskolelærere over moderigtige biskopper til 'Alle Fag for Fred'. Officerer undgik at bære uniform i landets hovedstads offentlige transportmidler, ikke fordi de skammede sig, men fordi ens medpassagerer opførte sig, så de burde have skammet sig.

Da NATO-partierne, herunder det traditionelt bevidst anti-kommunistiske Socialdemokrati, primært så Forsvaret som et medlemskontingent, der sikrede den nødvendige amerikanske sikkerhedsgaranti, måtte officerskorpset holde Forsvaret kørende med det laveste ressourceniveau, politikerne kunne blive enige ikke provokerede Washington og NATO-hovedkvarteret ud over smertegrænsen.

Officerskorpset har i perioden efter den kolde krig ikke oplevet tegn på, at denne optræden fra politisk side i tilbageblik blev set som andet end en naturlig og rimelig behandling af altid loyale embedsmænd fra et politisk lavprestigeområde. Det var jo i retrospekt en god ting, at Danmark ikke spildte flere ressourcer på en statssektor, som der ikke blev brug for.

De ledende officerer reagerede ved at administrere manglerne så professionelt forsvarligt som muligt, idet man tæt fulgte udviklingen i truslen og loyalt forsøgte at 'sælge' det dårlige, men indenrigspolitisk opnåelige, resultat bedst muligt til de allierede. Da alliancepartnerne og de sovjetiske, polske og østtyske generalstabe glimrende selv kunne vurdere substansen af Danmarks meget svage militære bidrag, snød vi ingen ud over måske danske politikere, medier samt måske officerer, der i frustration eller af psykologisk nødvendighed undertrykte, ignorerede og så glemte, hvad behovet egentligt var.

Derefter fulgte i 1980'erne alliancepartnernes uforstående holdning til Danmarks 'fodnotepolitik' og brud med fællesskabet i en særdeles vanskelig situation for NATO. Vore allierede var allerede – som nævnt, og med rette – i deres udgangspunkt stærkt kritiske overfor Danmarks bidrag, med dets lave beredskab specielt i hæren, den begrænsede og magelige uddannelsesindsats, det 'overmodne' mobiliseringspersonel, det i hovedsagen gamle materiel og den tragisk mangelfulde logistiske kapacitet. Danske stabsofficerer ved både nationale myndigheder og i internationale stillinger blev nu - som også udenrigs- og forsvarsministeriernes civile embedsmænd - udsat for vore partners afvisning og kolde vrede over solidaritetsbruddet.

I sommeren 2005 kom så den store offentlige redegørelse, der skulle give en balanceret beskrivelse af Danmark under den kolde krig. Det gjorde den med held på mange områder, men på to felter svigtede den.

For det første fortegnede og nedtonede udredningen i uhistorisk grad 1980'ernes allierede reaktioner på 'fodnotepolitikken', som de involverede officerer – som deres diplomatkolleger – havde i smertelig klar erindring.

For det andet underkendte udredningen på et meget løst grundlag Forsvarets ekspertise og analyser. Den militære trussel mod Danmark blev behandlet på en stedmoderlig måde, der i fremgangsmåde og substans desavouerede den danske militære profession. Man overså eller fejlrepræsenterede det danske forsvars problemer og indsats i perioden. DIIS refererede ganske vist Forsvarets og dets efterretningstjenestes syn, men kommenterede og underkendte derefter med amatørens skråsikre arrogance koldkrigsperiodens 40 års professionelt militært analytisk og organisatorisk arbejde. Det skete bl.a. ved at negligere den forsvars- og efterretningsfaglige ekspertise, som bl.a. var kommet til orde i rammen af Forsvarskommission af 1988. Man underkendte væsentlige dele af Forsvarets analyse uden at dette skete med inddragelse af dramatiske nye kilder eller epokegørende ny analyse, der kunne overbevise de professionelle om, at virkeligheden var fundamentalt anderledes og bedre end Forsvarets vurderinger og konklusioner.

DIIS var selvfølgelig ikke ansvarlig for datidens vilkår for officerskorpset. Beskrivelsen oven for er kun medtaget her for at beskrive, hvorfor toleranceniveauet overfor omgivelsernes arrogance var lidt nedslidt. Udredningen blev dråben, der for mange officer fik bægeret til at flyde over. Dette var – og er åbenbart fortsat - helt uventet og uforståeligt

for DIIS. I min hårde kritik af DIIS-udredningen i eftersommeren 2005 havde jeg den tilfredsstillende at blive opfattet som talerør for et meget stort antal kolleger, der på grund af deres embede eller indgroet utilbøjelighed til offentlig debatdeltagelse ikke selv ville eller kunne udtrykke kritik af resultatet. De bidrog i stedet med materiale og synspunkter til min "Kommentar". Kritikken var ikke kun 'i Clemmesens hoved'. Den repræsenterede involverede officerers fagligt, solidt funderede opfattelse.

"Clemmesen byggede sin kritik på en opgaveformulering for udredningen, der aldrig havde eksisteret andre steder end i Clemmesens hoved, og hans kritik var derudover garneret med upræcise og helt løse påstande. Dette fremgår af DIIS' modkritik, der findes på DIIS' hjemmeside." Svend Aage Christensen og Frede P. Jensen i kommentaren "Røgslør" i Weekendavisen 24. marts 2006

"Ved en kraftanstrengelse lykkedes det næsten at sende de frustrerede borgerliges forventninger til hjørnespark. Kun næsten, for udrederne nedtonede de umiddelbare negative virkninger af 'fodnotepolitikken' ud over troværdighedsgrænsen. DIIS måtte åbenbart også nedprioritere behandlingen af den ydre trussel i en sådan grad, at udredningen på det område i højere grad blev styret af forhåndslagte teser end af grundig, kritisk anvendelse af eksisterende litteratur og kildemateriale." Kommentator i "Langballecentret" i Weekendavisen 17. marts 2006

"Vi (DIIS) har fremlagt de fortolkninger af sagens (ubådskrænkelserne i den svenske skærgård) militære og politiske aspekter, som vi fandt mest plausible, men er helt på det rene med, at der findes andre opfattelser." Fra DIIS's svar på kritik af udredningen om "Danmark under den kolde krig" af 16. september 2005

Ikke mindst, når man læser udredningens Bind 3, bliver det klart, at DIIS opfattelse af sikkerhedssituationen omkring Danmark i begyndelsen af 1980'erne i sin essens er revisionistisk (jævnfør Bind 1's definition af revisionistisk historieopfattelse af den kolde krig):

- *Det var USA, der med de militære elementer af 'sejrsstrategien' var den aktive part, Sovjetunionen følte sig alvorligt presset og henvist til kun at reagere.*
- *I Østersøen var situationen præget af en stærkt stigende vestlig luft- og sømilitær aktivitet, der blandt andet indebar britiske og amerikanske ubådskrænkelser i den svenske skærgård og operative planer om landsætning af hele det amerikanske marinekorps på den baltiske kyst.*
- *Sovjetunionen havde allerede fra 1965 fjernet sig fra afhængigheden af massiv førstebrug af kernevåben under den modoffensiv, der ville blive udløst ved NATOs aggression. Herefter ville sovjetiske kernevåben kun blive udløst, når Vesten forberedte anvendelsen af sine kernevåben, dvs. kun 'præemptivt'.*
- *Nu, først i 1980'erne, begyndte Sovjetunionen at skifte fra sin strategisk modoffensive til en indledningsvis strategisk defensiv militærdoktrin.*
- *Selv modoffensiven fik et kun begrænset ambitionsniveau.*

- *Der opstår sågar tvivl om mulighederne for at gennemføre sølandsætninger på den sjællandske øgruppe. Danmark var velforsvaret, Forsvarets Efterretningstjeneste overvurderede truslen.*
- *Det militære pres førte til en alvorlig krise i november 1983, hvor den paranoide og syge sovjetiske leder Andropov troede, at man med den forestående opstilling af amerikanske mellemdistancemissiler i Europa under NATO-procedureøvelsen Able Archer stod over for et amerikansk kernevåbenangreb på Sovjetunionen.*

Med det tredje citat i tekstboksen oven for tilkendegiver DIIS, formodentligt utilsigtet, hvorledes tesen styrer anvendelsen og tolkningen af litteratur og kilder. I stedet for, at man - som ved sædvane under forskning - søger kilder og tolkninger fra den eksisterende litteratur, der presser og tester tesen, vælges her de fortolkninger, man i rammen af tesen finder mest 'plausible'. Hverken i tekst eller noter fremlægges en systematisk og analytisk sammenlignende diskussion af alle de mulige tolkningsmuligheder, herunder dem, man finder i den eksisterende litteratur.

Denne lette udvej kan måske ses som forståelig, når man tager højde for den massive mængde litteratur om ubådskrænkelserne af svensk søterritorium i 1980erne set i relation til emnets helt perifere karakter for udredningens emne.

Men noget tilsvarende kan ikke siges om realitet, karakter og farlighed af november 1983-krisen under Able Archer 83-øvelsen. Først Jens Gregersen i 'Able Archer 1983 og Koldkrigsudredningen' (Forsvarsakademiets Forum for Forsvarsstudier, December 2005) og senest John E. Andersen i 'DIIS udredningen om Den kolde Krig' (Forsvarsakademiets Forum for Forsvarsstudier, Marts 2006) sætter alvorlige spørgsmålstegn ved DIIS's anvendelse af litteraturen om emnet.

Der er ganske vist et relativt solidt grundlag for tesen om, at Sovjetunionen fra midt i 1960erne udviklede sine konventionelle styrker, så man skabte en mulighed for at vente med at anvende kernevåben til umiddelbart før, man troede NATO ville anvende sine. Der eksisterer imidlertid intet reelt grundlag for en tese om, at dette var den eneste eller mest sandsynlige mulighed, hvis krigen skulle blive en realitet. Dette på trods af, at dette med vestlig logik ville være tilfældet. Den sovjetiske militærdoktrin og de sovjetiske væbnede styrkers holdning til kernevåben bevarede alle muligheder åbne. Man ændrer først sit syn på kernevåbens karakter som en følge af Chernobyl-katastrofen i 1986, og ændringer af doktrinen sker først i 1987-88. DIIS konkluderer på et tyndt kilde- og litteraturgrundlag langt mere klart, end det reelt er muligt.

Jeg har tidligere tilbagevist DIIS's tese om, at Danmark i 1980erne var velforsvaret, mest fyldigt i 'Koldkrigsudredningen og Danmark i Den Kolde Krig' (Forsvarsakademiets Forum for Forsvarsstudier, December 2005). Her kun én supplerende bemærkning. Den sovjetiske generalstab og Østersøflåden erkendte - nok korrekt - at der ikke var behov for at gennemføre to sølandsætninger på Sjælland. Man planlagde derfor fra midt i 1960erne kun at gennemføre én sølandsætning her. Dette må være blevet beregnet som tilstrækkeligt til at gennembryde og nedkæmpe Øster Landsdelskommandos forsvar. Det var kun halvt så store styrker, som dansk forsvar forventede indsat. Den sovjetiske

generalstab kunne derved spare det sovjetiske marineinfanteri og luftbårne enheder til andre, vanskeligere eller mere væsentlige opgaver.

Medens spørgsmålet om ubådskrænkelser i den svenske skærgård var helt marginalt i forhold til udredningens kommissorium, kan det samme ikke siges om karakteren af den sovjetiske militærdoktrin. Men også her kommer tesen til at styre anvendelsen af kilder og litteratur.

Det mest graverende eksempel på dette er DIIS anvendelse af: Klaus Naumann (udgiver). *"NVA. Anspruch und Wirklichkeit - nach ausgewählten Dokumenten"*, Hamburg 1993. Bogen anvendes ganske vist i udredningens Bind III (s. 502, note 7, s.525, note 56, s.526, note 58, s. 539-43, noterne 5-15), men DIIS synes ikke at erkende dette værks karakter og anvender det derfor overfladisk og selektivt i stedet for at se og anvende bogen som det hovedgrundlag for behandling af truslen, den burde have været på trods af sin groft redigerede antologikarakter. Om dette skyldes, at man ikke havde ressourcer til at erkende disse muligheder, eller det skyldes, at værkets afsluttende, analytiske artikler direkte undergraver centrale dele af tesen, kan jeg ikke vide med sikkerhed. Men jeg foretrækker den første tolkning, som også bekræfter det generelle indtryk, man får af læsningen af trusselsafsnittene, nemlig at DIIS kun kunne afse én forsker, dr. Frede P. Jensen, til at kulegrave og beskrive alle dele af den militære trussel mod Danmark. Jeg vælger den første tolkning, fordi den anden tolkning måtte opfattes som akademisk uredelighed, hvilket DIIS bestyrelsesformand har afvist som en mulighed.

Den tyske bog udmærker sig ved at indeholde grundige militære analyser, der ikke alene anvender og diskuterer hele den bevarede mængde af relevante østtyske dokumenter (herunder de af DIIS anvendte) samt oplysninger fra tidligere NVA-officerer. Den inddrager også den østtyske infrastrukturens kapacitet i sine analyser. Bogen var således indtil udgivelsen af Udredningen sidste år det eneste forsøg på en samlet analyse af én militær organisation under den kolde krig i Europa.

Hermed nogle nøglecitater fra bogen:

"Die Mobilmachungsdauer konnte von fünf Tagen (1976) auf zwei Tage (1986) reduziert werden". s. 90.

"Noch Ende 1987 schrieb ein Autor an der Militärakademie 'Friedrich Engels', der höchsten Lehranstalt der NVA: 'Die Operation der Vereinten Ostseeflotte mit Verteidigungscharakter ist eine neue Art von Operationen der Seestreitkräfte. Sie wurde in der Vergangenheit in der Theorie der Seekriegskunst als solche noch nicht behandelt ...' ... Im September 1989 stellte der Minister für Nationale Verteidigung zwar fest: 'In der Volksmarine sind effektive Formen der Abwehr ... entwickelt ... worden.'" s. 154.

"Der Verfasser hat keine Dokumente gefunden, in welchen eine glaubwürdige grenznahe Verteidigung durch den WP angedacht war, auch nicht die Beschränkung militärischer Operationen auf die Wiederherstellung des 'status quo ante'. ... In keinem der vorgefundenen Dokumente konnte ein Hinweis gefunden werden auf den von Deim (generalmajor Hans-Werner Deim, slutstilling: chef for generalstabens operationsafdeling) behaupteten Aufbau der tief gestaffelten Streifen-, Stellungs- und Grabensysteme der Ganzvorne-Verteidigung". s.264.

"Auch bei der Stabstraining fand die Grenzschanze oder die mehrtägige Verteidigung nicht statt. Es wurde von Bewegung in Ost-West-Richtung gesprochen und von möglichen Operationsrichtungen. Unter den Bedingungen des Einsatzes konventioneller Vernichtungsmittel, wie Präzisionswaffen gegen Punktziele (besonders ... Brücken) und von Flächenwaffen gegen Flächenziele (Eisenbahnknoten ... sowie Truppen auf dem Marsch ... Bekämpfung der zweiten strategischen Staffel des WP) mit einer Tiefe von etwa 800 km ist eine Senkung der Leistungsfähigkeit des Eisenbahnnetzes auf 20-30% und die des Strassennetzes auf 40-50% angenommen worden. Der mögliche Einsatz von ca. 100 Kernwaffenschlägen der NATO, davon 55 auf Verkehrsknoten, 35 auf Brücken und zehn auf Verteilerbahnhöfe, wurde nur am Rande erwähnt." s.265-266

"Ein strukturell präemptiv-offensives Element war das militärische Denken der Sowjets und damit aufgezwungen auch das NVA. Duesse militärische Denken führte zu der ständigen Gefechtbereitschaft von 85%, zu der Gefechtaufgabe für eine motorisierte Schützendivision und für eine Panzerdivision, im Angriff einen March über die Entfernung von einer oder mehreren Tagesleistungen (300-350 km) durchzuführen". s. 280

I forbindelse med den nye sovjetiske generalstabschef marskal Nikolaj Ogarkovs reformer fra 1977 blev beredskabet i de forreste enheder markant øget og det samme skete med styrkernes evne til hurtige, dybe operationer i et samspil mellem luftlandsatte enheder og store, autonome 'Operative Manøvregrupper' af pansrede styrker.

Den sovjetiske generalstab rådede kun over de vestligst placerede styrker til de første operationer, dvs. først og fremmest de sovjetiske og østtyske samt sekundært de tjekkisk-slovakiske. Disse måtte anvendes til de højest prioriterede operationer, dvs. gennembruddet af NATOs forsvar mellem Nordsøen og Alperne. Lavere prioriterede opgaver, herunder bl.a. erobringen af Danmark, måtte overlades til anden operative 'echelon' (dvs. angrebsbølge).

Andetsteds i bogen gøres det klart, at en sovjetisk-østtysk 'front' var planlagt indsat i de to 'operative retninger' 'Kysten' og 'Jylland'. 5. Østtyske Armés opgave skiftede mellem de to, når indsat i retningen 'Jylland' gik opgaven kun til Kieler-kanalen (hvilket også illustreres i marskal Kulikovs 1983-principskitse i bogen). 'Kystfronten' – dvs. den polske hær – var nu blevet anden operative 'echelon' på den tyske slette og det 'Baltiske Militærdistrikt' og Østerflåden dannede en Reserve'front'. Denne anvendelse af styrkerne var et logisk resultat af vægtningen af højt beredskab og NATOs stigende evne til at angribe de sovjetiske forbindelseslinier fra Øst.

Det er *kun* de af DIIS anvendte østtyske øvelser – som bogen i modsætning til DIIS kritisk placerer i deres korrekte ramme – der kan understøtte opfattelsen af en indledningvis, og så kun 'taktisk' (på lavt niveau), defensiv. Skiftet til en indledningsvis strategisk defensiv skete efter alle kilder først i 1987-88 som en følge af forsvarsminister Dmitri Jasovs beslutning og direktiver. De overvejelser fra 1984, som DIIS lægger så stor vægt på, forbliver - indtil videre – overvejelser.

Truslen fra NATO i 1980erne er først og fremmest den voksende, konventionelle - luftmilitære - trussel mod forbindelseslinierne fra øst. Andetsteds i den tyske bog beskrives, hvorledes man under et krigsspil begyndte at sænke NATOs undervandsbåde i Østersøen, før man blev ramt af NATOs flyangreb. Den strategiske ramme, som Nikolaj Ogarkov fik raffineret i sin tid som Generalstabschef 1977-84, var det 'strukturelt-præventive' angreb.

Man leder i udredningen forgæves efter DIIS sammenholdning af sin implicite tese med disse resultater af den tyske analyse, med inddragelse af beskrivelser og analyser af den da aktuelle sovjetiske militærdoktrin fra 1980erne og senere.

"Clemmesen har indrømmet ved flere lejligheder, at grunden til, at han anvendte et så stærkt sprog mod udredningen, var, at han ønskede at råbe de politiske magthavere op." Svend Aage Christensen og Frede P. Jensen i kommentaren "Røgslør" i Weekendavisen 24. marts 2006

DIIS skrev til de politiske magthavere. Det er historikere i Danmark heldigvis normalt ikke begrænset til. Forsvarsakademiet forsøgte på en effektiv måde at kommunikere til den generelt interesserede offentlighed, som vi forudsatte eksisterede, at den før sommerferien dygtigt launchede udredning ikke kun var 'gedigen'. Den havde væsentlige mangler på netop de felter, hvor officerer havde deres erfaring, viden og professionelle indsigt.

Udredningen havde så alvorlige mangler, at det var uacceptabelt, hvis de svage afsnit ikke blev anfægtet så effektivt, at de ikke stod 'blåstemplet' for eftertiden på grund af vor passivitet og intellektuelle forsømmelighed. Hvis disse dele ikke blev anfægtet, ville senere historikere, der måtte vælge at beskæftige sig med Danmarks sikkerhedspolitiske situation i perioden, uforvarende komme til at bygge deres afhandling på en miljøforurenede opfyldningsgrund. Det skyldes også, at der jo i Danmark hidtil ikke har været tradition for at samtidshistorikere og statskundskabsfolk tilegner sig en evne til også at forstå de militære sider af et emne, så de selv kunne tage højde for udredningens svagheder.

Indledningsvis i denne kommentar har jeg beskrevet, hvorfor periodens officerer måtte se stærkt kritisk på DIIS naivt-desavouerende behandling af deres professionelle faglighed. Man kan ikke effektivt sætte spørgsmålstejn ved centrale dele af en 2400 sideres offentlig udredning gennem en kritisk anmeldelse i Militært eller Historisk Tidsskrift. Det måtte, som jeg tidligere har skrevet, også direkte til Frede P. Jensen, ske i offentlig ramme i en klar form.

At det også førte til, hvad her benævnes 'gadesprog' kan DIIS se som en kvittering for den ukritiske gentagelse af ikke alene Ola Tunanders anklager mod højtstående svenske

officerer, men også den ligeledes ukritiske viderebefordring af andre dele af hans påstande, som for enhver med grundlæggende militær indsigt er nonsens.

"...forskningen (skal) blandt andet yderligere klarlægge aspekter af de militære trusler rettet mod Danmark og Østersøområdet, herunder østblokkens indflydelse på danske beslutningstagere" Aftale om finansloven for 2006, af 7-11-2005, p.24

"Da magthaverne så var bragt på banen, men ikke havde støttet Clemmesens eget koldkrigsprojekt som forventet, ja, så findes de store ord frem igen. Så er der tale om »nymaccarthyisme« og om »ubodelig skade« for Forsvarsakademiet et cetera. Den samme Clemmesen, der som troldmandens lærling fik de politiske koste og spande til at hoppe og danse, men som ikke kunne kontrollere dem, da det kom til stykket, prøver nu at optræde som en af de sidste dages hellige for at begrænse den skade, han har forvoldt." Svend Aage Christensen og Frede P. Jensen i kommentaren "Røgslør" i Weekendavisen 24. marts 2006

Et ikke 'gedigent' resultat må føre til en indsats for at vise, at det kan gøres bedre. Allerede tidligt på efteråret 2005 blev 'Koldkrigsforskning' tydeliggjort som et arbejdsområde for Forsvarsakademiets Institut for Militærhistorie - bl.a. ved en opdatering af vor hjemmeside - og vi begyndte at overveje, hvorledes vi kunne bidrage.

Før vi nåede til en konklusion, kom teksten i finanslovsaftalen. Den indebar en ret kompliceret udfordring. Aftaleteksten måtte da læses som et politisk ønske om yderligere forskning på bl.a. det ydre trusselsområde, hvor Koldkrigsudredningen ikke var 'gedigen'. Hvis det skulle lykkedes bedre denne gang, måtte forskningen for det første gives en international ramme, for det andet gives 'trækningsrettigheder' til relevante danske militære 'aktører' fra perioden og deres ekspertise og for det tredje placeres i en dansk kvalitetsforskningsramme. Forankringen i normal dansk forskningsramme blev ikke mindst set som afgørende på grund af, at det var Dansk Folkeparti, der som initiativtager til projektet søgte ét bestemt resultat, og fordi Forsvarsakademiet under ingen omstændigheder ville røre ved forskning i 'østblokkens indflydelse på danske beslutningstagere' - mere om dette nedenfor.

Efter overvejelser om forskellige projektmuligheder lagde Forsvarskademiet sig fast på et projekt, der var inspireret af den epokegørende amerikansk-sovjetiske forskning i Cubakrisen. Nikolaj Petersen og Poul Villaume sammen med andre eksperter sagde ja til at indtræde i projektpanelet. Projektet skulle gennemføres af to yngre civile historikere, heraf om muligt den fremtrædende, svenske ph.d. fra Kings College, London, Robert Dalsjö, der senest har forsket i NATOs operationer i Østersøen under den kolde krig. Der blev etableret de første forberedende kontakter til tyske og hollandske militærhistorikere. Projektet blev defineret med henblik på en ansøgning til den myndighed, forhåbentligt det relevante forskningsråd, der fik til opgave at fordele de ti millioner kroner. Forsvarsakademiet var af både faglige og principielle årsager kritisk over for ideer om en mere utraditionel forvaltning af pengene.

Selv om den løsning med etablering af et koldkrigsforskningscenter fysisk placeret på Forsvarsakademiet, der nu desværre tegner sig som en politisk kendsgerning, havde været kombineret med finanslovsaftalens dobbelte opgavestilling, ville det have medført problemer. For det første ville det have været langt vanskeligere at imødegå løsningen på et sagligt grundlag – da en af de to forskningsopgaver hører naturligt hjemme på akademiet. Men det ville sandsynligvis have været næsten umuligt at skaffe den helt nødvendige autonomi for det af os skitserede projekt, og man ville have haft vanskeligt ved at skabe og fastholde de af mange grunde nødvendige vandtætte skot til de dele af centrets opgaver, som var helt irrelevante og politisk skadelige for akademiets andre aktiviteter. Så på én måde gør Langballecentrets koncentration om den indre trussel situationen mindre kompliceret. Det er nu forhåbentligt lettere at opretholde kold luft mellem centret og Forsvarsakademiet.

Det kan ikke udelukkes, at nogle borgerlige politikere lider af den misforståelse, at fordi vel skønnet 75% af officerskorpset stemmer på Venstre eller De Konservative, ser dets medlemmer med samme revancetrang på koldkrigens anderledes tænkende, som åbenbart et antal af regeringspolitikere gør det. Det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at der findes et antal officerer fra perioden, hvis ustrukturerede bitterhed får dem til at glemme et centralt element i deres profession. For en officer er had til modstandere, selv under aktive fjendtligheder, skadeligt, da det undergraver deres evne til velovervejede optræden. Man føler og opbygger også en følelse af fællesskab med dem på den anden side af fronten, man deler vilkår med. Der er mere fællesskabsfølelse med og tolerance over for de direkte modstandere end med politikere i baglandet. Ved 'fronten' - herunder ved aktiv debatdeltagelse i 1980'erne - oplevede man sine modstandere som mennesker. Direkte møde i konflikt modvirker det had, der næres af afstand, og som derefter indkapsles. Denne forskel er årsagen til, at man kort tid efter enhver krig kan se forståelse og kammeratskab udvikle sig mellem de tidligere professionelle modstandere. Det ville være gavnligt, hvis politikere, der fortsat næres af indkapslet revancebehov, tog ved lære.

"Hvor patetisk. Hvad der konkret er tale om nu, er at Clemmesen blandt andet med sit seneste indlæg i Weekendavisen om »Langballecentret« søger at lægge et røgslør over, at han gennem sin ubeherskede optræden i forbindelse med DIIS-rapporten har bragt Forsvarsakademiets gode navn i vanry og gennem sin ivrige bejlen til det politiske miljø har skadet den almindelige koldkrigsforskning i Danmark som sådan og gjort en seriøs debat om den kolde krig vanskeligere." Svend Aage Christensen og Frede P. Jensen i kommentaren "Røgslør" i Weekendavisen 24. marts 2006

Dette vil sige, at hvis vi blot havde overset eller ignoreret Koldkrigsudredningens svagheder, ville vi have tjent Forsvarsakademiet renommé bedre. Så ville vi have demonstreret en politisk korrekt accept af DIIS sådan set prisværdige hensigt: at forsøge at lukke for yderligere politisering af forskningen i den kolde krig. Vi skulle have forstået og accepteret, at Forsvarets indsats og den ydre trussel ikke var det centrale for landet i den kolde krig. Vi skulle have forstået og accepteret, at angrebet på vore svenske kolleger - og

det forhold, at man nægtede og nægter at give dem en undskyldning - var små fejl, der skete i hastværket. Det skete jo i en god sags tjeneste.

Nu er det ikke sikkert, at alle ser på min indsats på samme måde som de to DIIS-forskere. Både offentlige reaktioner og en lind strøm af emails tyder på det modsatte.

I virkeligheden er grundproblemet nok en stadig mere udbredt fastholdelse af egen ufejlbarlighed i vort land. For DIIS-forskernes vedkommende er det et åbent spørgsmål, hvad der er kilden til fastholdelse af alt udredningen ikke alene er et redeligt, men også helt igennem 'gedigent' arbejde. Er kilden en dybt siddende opfattelse hos forskerne, af, at de leverede et homogent, godt produkt, og ikke blot det i situationen opnåelige? Eller ses det stedbundne forsvar for alt som en nødvendig fortsat indsats for at undgå yderligere politisering fra regeringens side - om det er muligt?

For regeringen ville det være klædeligt, om dens ledelse erkendte, at dens politisering af forskningen i den kolde krig var en fejl, der kommer til at præge dens eftermæle blandt tænkende, ordentlige mennesker i vort land, jo længere, desto værre. Erkendelse behøver ikke at give sig udtryk i en undskyldning. Selvdisciplin og støtte til sunde projekter er udmærket og tilstrækkelig vej. Vi er flere, der nu arbejder på at etablere et normalt alternativ til Langballecentrets lukkede forskningsramme.

Det er menneskeligt at fejle, det er dumt eller ondt at fortsætte.

Michael H. Clemmesen